

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

גליון מס' 79 – תשע"ז

יהודי שחטפוהו ושדדו ממנו את כליתו, ושתלו אותה בגופו של יהודי אחר, האם יכול להוציא ממנו את כליתו?

דבריהם הם זכרונם

דברים שכתב עמוד התורה והתפילה הגאון המופלא רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוקלה"ה בענין הקשר ההדוק בין עמלות בתורה לקבלת התפילה, הנלמד מלשון האקדמות הנאמרות ביום מתן תורה.

וז"ל 'אולם יש בחינה מסוימת שע"י העמלות בתורה נענית ומתקבלת התפילה, וכלשון האקדמות שאומרים אנו בעצרת יום מתן תורה: "צבי וחמיד ורגיג [לשון של רצון וחמדה וערגה כביכול] צלותהון בכן מקבל והניין בעותא", דע"י עמלות בתורה מכין האדם את הבית קיבול של תפילה, אנוכי ה"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו, כאשר ראית את יכולתו ית' ורצונו ית' הרחב פיך ואמלאהו, ההוא בד"ת כתיב.

אך כדי שיוכל לצפות למלוי הבית קיבול צריך עמלות בתורה, כי ע"י שהוא ממלא כיכול תאוותו ית', כשיש קורת רוח ורצון של מעלה, מתקבלת התפילה, ותקבל ברחמים וברצון את תפילתנו, ותפלתם באהבה תקבל ברצון, ונענית הבקשה' (הקדמת 'זאת ליעקב' עמ"ס קידושין).

מעשה שהיה ביהודי הנוסע לצורך מסחרו להודו, וכשהיה שם באחד הימים מצא את עצמו שוכב בבית החולים, ולשאלתו מה הוא עושה כאן השיבו לו הרופאים כי הוא נמצא מעולף והובהל לבית החולים, אלא שלאחר כמה ימי אשפוז שאלו אותו הרופאים מדוע יש לו כליה אחת בלבד, וכשהתפלא ואמר שיש לו שתי כליות, אמרו לו הרופאים בפסקנות שהדבר נבדק בסקירה רפואית ויש לו רק כליה אחת.

ולאחר ברור מעמיק התברר שאותו יהודי נחטף ע"י שודדים לצורך נטילת כליתו, ואותם שודדים הוציאו ממנו את הכליה בצורה מקצועית, ובעודו רדום השליכוהו לרחוב על דעת שאנשים יקחו אותו לביה"ח.

ואותו סוחר שהינו אדם אמיד ביותר החליט לעשות הכל בשביל למצוא את כליתו, ופנה לחוקרים פרטיים רבים בהודו בהשקעה כספית עצומה, והם הצליחו להגיע לאדם שקנה את הכליה בשוק החופשי של האיברים הקיים בהודו, וכעת היא שתולה בגופו, ולמרבה הפלא גם אותו אדם הינו יהודי.

וכעת תובע בעל הכליה את הקונה ששייב לו את כליתו, אלא שהקונה שחייב תלויים בכך טוען שהוא קנה את הכליה בתום לב ולא ידע שהמוכרים קנו אותה משודדי איברים, ויש לדון האם יכול בעל הכליה להוציאה מיד הקונה, ואם אינו יכול לעשות כן יש לדעת האם צריך הקונה לשלם לו בעבור הכליה.

והנה בגמ' בב"ק (קט"ו ע"א) מבואר שמפני תקנת השוק, הקונה חפץ בשוק ואח"כ התברר שהחפץ גנוב, אין ביד הבעלים להוציא את החפץ מיד הלוקח אא"כ משלם לו את הדמים ששילם בעבור החפץ, וכן נפסק בשו"ע (סי' שנו"ס"ח), וא"כ אין

יכול בעל הכליה להוציא את הכליה מיד הקונה אא"כ ישלם לו את התשלום ששילם בעבור הקניה.

קריאת מגילת רות בלילה

בשנים האחרונות לאחר לימוד ליל שבועות יש שהתחילו לקרוא בציבור את מגילת רות בלילה, ובכך חוסכים את קריאת המגילה בתפילה שהרבה נרדמים בה מחמת עייפותם.

ושאלתי על כך את מו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, ואמר דקריאת מגילת רות בלילה הרי היא כקריאת מגילת רות בערב שבועות ואין יוצאים בה יד"ח.

אלא שכאן מוכן בעל הכליה לשלם את מלא הסכום ששולם בעבור הכליה, אך הקונה לא מוכן לשמוע לזה כיון שחיייו תלויים בזה, ולמרות זאת טוען בעל הכליה שהכליה היא שלו ועל הקונה להחזיר לו את אשר נגזל ממנו.

אכן משני טעמים יש לומר שלא יצטרך הקונה להחזיר את הכליה לבעליה, האחד משום תקנת השבים (מריש) שתיקנו שהגונב קורה וקבעה בבנין, אי"צ לפרק את הבנין בשביל הקורה אלא משלם את דמיה בלבד, שאם יורו לו לפרק את הבנין לא ישוב בתשובה.

וא"כ גם בנידונינו כיון שהכליה כבר הושתלה בגופו של הקונה, אי"צ הוא להחזירה לבעלים, דמסתבר שתקנת השבים נתקנה גם ללוקח מגזלן ולא דוקא לגנב עצמו.

ומטעם נוסף יש לדון, שהרי קונה הכליה נמצא במצב של פיקוח נפש, שזוהי כליתו היחידה, ואם יקחו אותה ממנו גוזרים את דינו למיתה, ולעומת זאת בעל הכליה יחיה גם בלעדיה שהרי יש לו כליה נוספת מלבדה, ולכך יש לדון האם דרישת הבעלים לקבל את כליתו היא סיבה לגרום למותו של הקונה המושתל.

ויש להסתפק האם בעל הכליה יצא קרח מכאן ומכאן ולא רק שהפסיד את כליתו משום תקנת מריש ופיקוח נפש אלא גם תשלום הוא לא יקבל עליה דתקנת השוק היתה שבעל החפץ לא יפסיד בעבור קנייתו, ואם הקונה יצטרך לשלם על הכליה בשנית לבעלים נמצא שהפסיד מקניה זו, או שבכה"ג כיון שתקנת השוק שהבעלים משלמים ומקבלים את הגניבה לא יכולה להתקיים חזר הדין וצריך הקונה לשלם על הכליה הגנובה.

אלא שמו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א הביא בשם חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (שיעורי תורה לרופאים ח"ב סי' קל"ט) שמעיקר הדין אין כל איסור ליטול את כלית שמעון ולהשיבה לראובן ואין בזה רציחה, כי שמעון חי מכוחה של כלית ראובן, ובלא הכליה אין לשמעון כלים ואמצעים משלו לחיות, נמצא שראובן לא שפך דמו של שמעון, כי אין לשמעון דמים משלו.

אמנם אם יבא ראובן להיוועץ בנו האם לתרום כליה לשמעון והוא יחיה בכליה הנותרת, נשיב לו שמצוה רבה תהיה בידו של ראובן אם יעניק חיים ויתרום את הכליה, אבל כל עוד ראובן לא מסכים לתרום את כליותו, אין בנטילתה משמעון משום איסור רציחה.

ולכן למרות ששמעון כעת חי, אין איסור ליטול את הכליה שאינה שלו כדי להשיבה לבעליה, אך למעשה צריך לעשות כל טצדקי וכל השתדלות שבעולם למצוא לשמעון כליה חלופית, ובינתיים ראובן ימתין, וכ"ז רק אם מיצו כל אפשרות אחרת ולא מצאו בזה פתרון אחר.

ויתכן שאפילו לשיטות הסוברות שחייב אדם לתרום כליה להצלת חברו, בכל זאת אם הוא מסרב לתרום, ויתן הוראה להשיב לו חזרה את כליתו, לא יחשב לשופך דמים כי את שלו הוא נטל ולא שפך את דמו של שמעון.

וכל שכן אם ראובן מסוכן ושמעון מסוכן, ולראובן מכונת החיאה, וגנבו מראובן את מכונת החיאה כדי להחיות בה את שמעון, מותר להשיב את המכונה כדי להציל את ראובן, כי שניהם מסוכנים ואין כל היתר להשאיר את המכונה בידי שמעון בשעה שראובן נמצא בסכנת חיים.

עצת הגר"ח גריינימן זצ"ל במי שקם ללמוד באמצע הלילה וחוזר לישון

פעמים רבות קם רבינו מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א ללמוד באמצע הלילה ושוב חוזר אח"כ לישון, והיה מסתפק מה יעשה עם ברכות התורה?

ואמר רבינו שליט"א ששמע עצה לכך מהגר"ח גריינימן זצ"ל דכיון שמעיקר הדין מספיק לברך ברכה אחת מברכות התורה לכן יברך בלילה כשקם ברכה אחת ואח"כ כשיקום פעם נוספת יברך את הברכה השניה, וקילס רבינו עצה זו.

אך אמר בחיך שאין בעצה זו פתרון כשקם שלוש פעמים בלילה אחד, ולימים שמעתי מנכדי הגר"ח גריינימן זצ"ל ששמע עצה זו ממרן החזו"א זצ"ל, ואמרתי כן לרבינו שליט"א ושמח בכך והזכיר זאת בהזדמנויות שונות.

אלא שבמכונת החייאה אם ראובן בריא, הוא איננו רשאי לדרוש להשיב לו את המכונה, משום שאפשר להשיב את דמיה, מה שאין כן ב"כליה" שאין לה תחליף, וראובן רוצה את הכליה המקורית שלו ולא בחליפית, בזה סובר הגר"ש זצ"ל שאם יטול אותה אין הוא שופך דמים כי את דמיו הוא נוטל, עד כאן דברי הגר"י זילברשטיין שליט"א.

כובד לעלות לתורה והבחין שהס"ת נגנב מבית הכנסת שלו, האם יכול לקחתו עימו?

מעשה שהיה ביהודי שהתפלל תפילת שחרית באחד מבתי הכנסת בחיפה, וכשכובד לעלות לתורה הבחין שזהו הס"ת שנגנב מבית הכנסת שלו, ומשום כך סירב לברך וביקש להחזיר את ספר התורה לארון הקודש ולקחתו לביתו, וכשפרצה מהומה במקום, אמר לו הרב שם שכיון שהם קנו את הס"ת בתום לב עליו לשלם להם את הסכום ששולם בעבור הס"ת, וכ"ז רק אחרי שיוכיח שהס"ת הזה הוא באמת הס"ת הגנוב.

והנה בשאלה כגון זו נשאל הגאון מטשעבין (דובב מישרים ח"א תשובה ק"כ) שדן במעשה בגבאי אחד, שקנה ס"ת עבור בית הכנסת, וכעבור כמה ימים הופיע דודו של המוכר וערער על המכירה, כשהוא טוען שהס"ת היה שייך לאביו, והורישו לב' בניו, וכיון שהוא אחד מהיורשים הם מחזיקים עתה בחצי ס"ת גנוב, ועמד ואסר בנדר וקונם על אנשי בית הכנסת את הקריאה בס"ת עד שישלמו לו עבור חלקו בס"ת, ונסתפקו אנשי בית הכנסת האם מותר להם לקרוא בס"ת.

והציעו את הספק לפני הדובב מישרים והשיב להם שאין בנדר ממש משום שמבואר בשו"ע (ח"מ סימן שנו ס"ב) שמפני תקנת השוק, הקונה חפץ מגנב שאינו מפורסם, ואח"כ נתברר שהחפץ גנוב, אם הבעלים רוצים לקבל חזרה את שלהם, עליהם לשלם לקונה את הכסף שהוא שילם בעבור החפץ.

ויש להסתפק כיצד תיקנו חכמים תקנתם, האם החפץ שייך לבעלים, ולכך צריך הלוקח להשיב תחילה את החפץ לבעלים, ורק לאחר מ"כ הוא יקבל ממנו את הכסף, או שמחמת התקנה החפץ אינו ברשות הבעלים, ומשום כך על הבעלים לשלם תחילה את הכסף ללוקח אם רוצה שהוא ישיב אליו את החפץ.

ולכאורה נחלקו בזה הטור ורש"י, דלמשון הטור מבואר שאין הלוקח מחויב להחזיר את החפץ קודם שהבעלים משלמים לו את הדמים, אולם מלשון רש"י (בבא קמא דף קטו ע"א) מוכח קצת שעל הלוקח להחזיר תחילה את החפץ, ורק לאחר מ"כ הוא יקבל מהבעלים את הכסף.

וסיים הדובב מישרים וכתב, ונראה שהעיקר כדעת הטור, וכן משמע בשו"ע (שנ"ו ס"ח), ועל כן בנידון זה, שקנה הגבאי את הספר קודם שידע על ערעור זה, א"כ קודם שהחזיר לגבאי את המעות, אין לו למערער חלק בס"ת, ואין יכול לאסור על השימוש בו.

ולכאורה כונת הרב מטשעבין היא שהגדר בתקנת השוק הוא שהקנו ללוקח את החפץ, ולכך בעל החפץ לא יכול לאסור את החפץ שאינו שלו, ומאידך הלוקח יכול אפי' לקדש בו אשה.

אלא דהגר"י זילברשטיין הביא בשם חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דאי"ז נחשב בבעלות הלוקח אלא רק 'אינו ברשותו' של הבעלים ולכך אין יכול לאוסרו, אך לפי"ז יש לדון האם מותר ללוקח להשתמש בחפץ שהרי הוא אינו שלו.

והנה בשיטמ"ק (ב"ק קט"ו) כתב בשם הרמ"ה דמעכבו בתורת משכון עד שיקבל את הכסף ששילם בעבור החפץ, ולפי"ז נראה דאף אינו יכול להשתמש בזה, וע"ש דכתב 'לא מפקינן מיד הלוקח המשכון עד דיהיב ליה דמים', וחזינן דסבר כטור דלא מפקינן עד שיתן דמים ומ"מ אינו אלא משכון, אכן מרן הגר"ש א"א זצ"ל (בהערות למסכת ב"מ) מוכיח מהשיטמ"ק שם לגבי יתומים המובא גם בקצוה"ח (סק"ה) שיכול להשתמש בזה.

זמינו השבוע להכנס ללשכת הגזית למעונו של רבינו מרן הגר"א"ל שטיינמן שליט"א ושאלנו מספר שאלות בנושאים שונים וקיבלנו את תשובותיו הברורות.

א – הדין הוא שברכה בלי שם ומלכות אינה ברכה, ויש לדון באדם שבירך בשם ומלכות אבל שלא כסדר כגון שאמר 'ברוך אתה מלך העולם ה' אלוקינו' האם יצא ידי חובתו?

תשובת מרן שליט"א – לא יצא יד"ח, וטעמו לכאורה הוא משום שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים הוא גם בסדר האמירה, והגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א הוסיף טעם לדברי מרן שליט"א שבאופן זה הרי הוא התחיל מן השבח הגדול והמשיך בשבח הקטן ואי"ז צורה של ברכה.

ב – מי שדילג על ברכת ספירת העומר וספר ימים לבד, האם יכול לברך מיד על השבועות.

תשובת מרן שליט"א – כן, ולשאלתי האם זה משום שדומה לנענועים שהדין הוא שיכול לברך עליהם כל עוד לא סיים את המצוה, ענה מרן שליט"א שאכן כן.

ג – האם כששהו רשב"י ור"א בנו במערה מפני הגזירה זה נחשב לעת צרה שחייבים בתפילה מן התורה?

תשובת מרן שליט"א – שהדבר נחשב לעת צרה, ובזה מיושב מה שהקשו התוס' בשבת (יא ע"א) מדוע היו רשב"י ור"א בנו מתכסים בבגדים לצורך התפילה הרי רשב"י וחבריו פטורים מתפילה, ותי' דהתכסו לצורך ק"ש ולא לתפילה, ובהגהות הראמ"ה תמה מלשון הגמ' "בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלר" דמשמע שהתכסו לצורך התפילה.

ולפי דברי מרן שליט"א מיושבת קושיית התוס' דהיו מתכסים לתפילה כיון שהיה זו עת צרה, והעיר חתנא דבי נשיאה הגר"ז ברלין שליט"א דלזה היה סגי בתפילה קצרה להינצל מצרה ולא בתפילת שמו"ע ותפילות כסידורם, ויש ליישב.

**לע"נ ראש הישיבה עמוד התורה והתפילה הגאון המופלא
רבי שמואל יעקב בן הרה"ח רבי יששכר דב בורנשטיין זצוקלה"ה
ראש ישיבת 'קריית מלך'**

(נכתב ע"י אחד השומעים)